

4 класе 2023-2024 дешара шера г1алг1ай мотт хьехара балха программа

Д1акхетора каьхат.

Программа оттаяьй ФГОСа компоненташца ювзаяь, г1алг1ай мотт хьехара Г1алг1ай республика дешара министерство хетаяьча хьокхама программага хьежжа 4 класса г1алг1ай мотт хьехара долча книжках. Книжка чулоацам оттабьраш: К.А.Гагиев, Н.Д.Котиева, Оздоев Р. И Арахийцад книжка тоа а даь кхозлаг1а 2009 шера Магас г1алара «Сердало» яхача издательство-240 оаг1ув.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта гилман дакьа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наьна метто юкьелоац дешархой патриотизма а, кхыча кьамашца 1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маьхала таронаш.

Школе наьна мотт 1омабара керттара 1алашонаш я дешар дика ховш дешархой кийчбар, багах деча, йоазон а кьамаьлах а кхоачам болаш, пайда эца ховш уж кийчбар. Программа ФГОСаца ювзаяь я. Из лаьрх1а я к1ира 2 сахьат г1алаг1ай мотт хьехаш йолча школа учебни планаца кхоачашье. Шера 68 сахьат хул.

Программа лерх1амаш да:

- дешархошта шоай наьна мотт безалургболча тайпара дешара болх дика оттабе;
- орфографехи, пунктуацехи, морфологехи, фонетикахи кхетам бала;
- метта гилам 1омаде, г1алг1ай меттах бола кхетам шербар, к1оаргбар;
- г1алат ца деш йоазув де, сочинени, изложени язье бераш 1омаде;
- дешара кхетам лакхбе, 1омадаь ховр нийса д1аязде, ший уйлаш, шийна хетар, ховр дешархочо нийса д1аяздергдолаш говзал кхеяр.

Программа чулоацам шера ба. Укх юкье я фонетика, графика, йоазув, дешар, орфоэпи, орфографи, деча оттам. Урока чулоацама юкье, тар ма лу , дешара а воспитательни лоарх1ам бола материалаш яхийтай. Уж дукхаг1ьяраш г1алг1ай багахбувцама юкьера, художественни произведенеш г1ара я. Книжка курс кхаь разделах латт: кхоалаг1ча класе дийшар кердадакхар (оазаш, алапаш, предложени, кертера, кертерза маьженаш), деча оттам, кьамаьла доакьош.

Грамматика хьаькьехьа кхоачаш де деза декхараш:

- 1) оазех, алапех кхетам балар;
- 2) орфографически минимум лакхьяр;
- 3) предложени кертера маьженаш йовзийтар;
- 4) кьамаьла доакьош довзийтар;
- 5) дувзаденна кьамаьл шаьрдар;
- 6) кхоллама балхаш увтгаде 1омабар:
  - а) сочинени миниатюра;
  - б) изложени-зарисовка;
  - в) суртах лаьца дувцар оттадар;

г) кицах лаьца сочинени-миниатюра язъяр.

Ц1ердеша а , белгалдеша а, хандеша а тохкама хьокхам ба книжка т1а.

Х1ара темах массехк тайпара де йиш йолаш йоазон балхаш да. Изложени тексташ я упражненешка. Сочинени оттае сурташ да книжка оаг1онаш т1а.

Хьехархой торо хургъя ший берий кхетамга хьежжа, тахка езаца,е д1ач1оаг1ье езаца бокьонашка хьежжа шийна мегаргйола текст хьакьоастае.

Бераша каст-каста язде деза суртий диктант, харжара, тохкама, д1акхетора, кхоллама диктанташ.

Книжка программни материал укх разделах латт

№ арг1.	Раздела тема	Сахьатий боарам
1	Хьалха 1омадаър кердааккхар.	17 с.
2	Предложени.	8 с.
3	Къамаьла доакьош. Ц1ердош.	15 с.
4	Белгалдош.	4 с.
5	Таьрахьдош.	2 с.
6	Ц1ерметтдош.	2 с.
7	Хандош.	9 с.
8	Куцдош.	2 с.

Шера бе безаш 9 сочинени 1.

Йиьлаг1а фонетически тохкам Деша оттамах дош кьореи мукъаза Шекон мукъеи

дешаш нийса язде, доалара дешаш нийса язде ха деза. Дика кхетам хила беза шола, шолха, шола-шолхача алапех. Дешдакьа хьахилар, дош сехьадаккхар, предложенех, предложене чу дешай бувзамах, предложене маьженах шедар ха деза. Иштга дика ховш, шоайла атта кьоададеш хила деза къамаьла доакьош, цар таьрахьашца, классашца, дожарашца хувцадалар. Цхьантайпарча маьженах, царна юкьерча хоттаргах, цига оттадеца сецара хьараках кхетам хила беза.

йоазон болх ба: царех диктант- 9; изложени- 2,

класс чакхйоалаш дешархошта ха деза дешай бе, синтаксически, морфологически тохкам бе. декьа ха деза. Мукъеи мукъазеи оазаш, зовнеи оазаш, й1аьхеи лоацеи мукъаза оазаш кьоастае. мукъазеи оазаш белгалъю алапаш юкьедола

4 классе г1алг1ай мотт хьехара календарни тематически план.

№ арг1 .	Х е т а р т а ь р	Дол а та ь р.	Са х ь ат аш	Урока тема	Дешара балха кертера тайпаш, дешархочун ха дезара лерхам.		Ц1.болх
1			1	Хьалха 1омадаьр кердааккхар. Хьалха 1омадаьр кердааккхар.	Кхоалаг1ча классе 1омадаьр кердааккхар. Мукъеи мукъазеи, къореи зовнеи, й1аьхеи лоацеи,шола, шолха, шола-шолха оазаш къестаяр. Предложене кертереи кертерзеи маьженаш, къамьла доакъош хар. Деша оттамах ховр кердааккхар.		
2-3			2	Доалареи юкъареи ц1ердешаш.	Доалареи юкъареи ц1ердешаш довзар, доалара ц1ердешаш яздара бокъо хар, уж юкъе долаш предложенеш оттаяр.		
3			1	Озаши алапаш.	Озаши алапаши в1аши дистар, алфавитах бола кхетам шербар. Шекон мукъа, мукъаза оазашца дола дешаш яздара бокъонаш хар.		
4-5			2	Мукъеи мукъазеи оазаш. Й1аьхеи лоацеи мукъа оазаш.	Мукъеи мукъазеи оазех бола кхетам шербар. Дешдакъа хъаде, дош сехьадаккха, фонетически тохкам бе хар. Маца белгалъю мукъача алапо ши оаз хар. Лоаца мукъа оазаш йола дешаш нийса язде хар, шекон мукъа оазаш йола дешаш нийса д1аяздара бокъонаш хар.		
6			1	Диктант.	Кердаяьха бокъонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязьяр. Г1адуллараш нийса кхоачашдар.		
7			1	Г1алаташцара болх. Зовнеи къореи мукъаза оазаш.	Зовнеи къореи оазаш йовза, уж юкъе йола дешаш нийса яздара бокъонаш хар. Фонетически тохкам бе хар. Г1алаташ таьха, г1алаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокъонаш хар.		
8			1	В1аши духъала нийслуш йола зовнеи къореи оазаш.	В1аши духъала нийслуш йола зовнеи къореи оазаш йовзар, уж юкъе йолаш дола дешай масалаш кхувлар.		
9-11			3	Шола мукъаза оазаш-алапаш.	Шола мукъаза оазаш белгалъю алапаш юкъе дола дешаш нийса д1аяздар, нийса сехьадахар. Фонетически тохкам бе хар.		

12-13		1	Шолха алапаш.	Шолха алапашца дола дешаш нийса яздар, уж вlаши тувла ца дар.		
14		1	Шола-шолха алапаш.	Шола-шолха алапашца дола дешаш хар, уж сехьадахара бокьонаш хар, цу алапашца долча дешай масалаш кхувлар. Фонетически тохкам бе хар.		
15-17		3	Алап <u>й</u> .	Алап й деша хьалха а (йи, йо) тlехьа а дола дешаш хар, уж нийса яздар.		
18		1	Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш.	Йиш хоадора а кьоастора а хьаракаш шоайла вlаши тувла ца дар, уж юкье дола дешаш хар, нийса яздар, цар масалаш кхувлар. Фонетически тохкам бе хар.		
19		1	Диктант.	lомаяь бокьонаш дага а лувцаш дlаоала текст нийса дlаязье, тlадуллараш нийса кхоачашде хар.		
20-21		2	Гlалаташцара болх. Дешдакьа.	Дешдакьа хьахилара бокьо хар, деша ца мас дешдакьа да хара бокьо йоалае хар, дешаш нийса сехьадахар.		
22-23		2	Деша овла. Цхьа овла бола дешаш.	Деша овлах кхетам хилар, цхьа овла бола дешаш малагlаш да хар, масалаш доаладар, овла белгалбаккха хар.		
24		1	Деша чаккхе.	Деша чаккхех кхетам хилар, деша чаккхе хьалаха а, белгалъе а, хувца а хар.		
25-26		2	Дешхьалхе.	Дешхьалхех кхетам хилар, из йовзар деша юкье, хьакьоастае хар, белгалъяр, из тlатохарца керда дешаш хьаде хар. Масалаш доаладар, предложенеш оттаяр.		
27-28		2	Суффикс.	Суффиксах кхетам хилар, из йовзар деша юкье, хьакьоастае хар, белгалъяр, из тlатохарца керда дешаш хьаде хар. Масалаш доаладар, предложенеш оттаяр.		
29		1	Предложени. Предложени.	Предложенех кхетам хилар. Яьржа, яржанза, цхьалхане, чоалхане предложенех юкьара кхетам хилар.		
30		1	Изложени.	Текст lома а яь, нийса дlаязье хар чlоагlдар, план оттае бераш lомадар. Орфографически зем кхебар.		
31		1	Гlалаташцара болх. Дувцареи, хаттареи, айдареи предложенеш.	Гlалаташ тахка, гlалаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Цу бокьонашта доагlа масалаш доаладе хар. Предложене тайпаш хар, уж кхоачалуча оттаду хьаракаш хар. Уж предложенеш оттае а, дувцара къамаьла юкье кхувла а , дlаязье а хар.		
32-33		2	Предложене кертереи кертерзеи маьженаш.	Предложени маьженаш хар, уж нийса хаттар а оттадеш предложене чу белгалъяха а хар, схема е, хаттарашца дешай бувзам гучабаккха а хар.		

34		1	Цхъантайпара маъженаш йола предложенеш.	Цхъантайпарча предложене маъженах кхетам хилар, уж чуйола предложенеш оттае хар, къамаъла юкъекхувлар, сецара хъаракаш оттаду бокъонаш хар.		
35-37		3	Предложене цхъантайпарча маъженашта юкъе <u>а,е,и</u> , яха хоттаргаш.	Предложене цхъантайпарча маъженашта юкъе <u>а,е,и</u> , яха хоттаргаш яздара бокъонаш хар, царна юкъе сецара хъаракаш оттадара бокъонаш хар.		
38		1	Хоттаргаш <u>а, е</u> .	Хоттаргаш а, е дола предложенеш оттае хар, д1аязъяр, царна юкъе сецара хъаракаш маца оттаду хар.		
39		1	Сочинени.	1омаъ бокъонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязъе, т1адулларах нийса кхоачашде хар.		
40		1	Г1алаташцара болх. Хоттарг и .	Г1алаташ тахка, г1алаташ даъ дешаш нийса язде хетаяь бокъонаш хар. Цу бокъонашта доаг1а масалаш доаладе хар. И яхача хоттаргаца йола предложенехкхетам хилар, сецара хъарак маца оттаду хар.		
41-42		2	А, е, и яха хоттаргаш долча предложене цхъантайпарча маъженашта юкъе сецара хъаракаш.	А, е, и яха хоттаргаш долча предложене цхъантайпарча маъженашта юкъе сецара хъаракаш маца оттаду хар. Уж санна йола предложенеш оттае хар,къамаъла юкъе кхувлар, нийса д1аязъяр.		
43		1	Контролни диктант.	1омаъ бокъонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязъе, т1адулларах нийса кхоачашде хар.		
44		1	Къамаъла доакъош. Г1алаташцара болх. Къамаъла доакъош. Кердадаккхар.	Къамаъла доакъоох кхетам хилар, бокъонаш хар, масалаш кхувлар, предложенеш оттаяр. Нийса хаттараша оттадеш уж предложене чу къоастае хар. Предложене маъженаши къамаъла доакъоши в1аши диста, къестаде хар.		
45		2	Ц1ердош .Юкъара кхетам.	Ц1ердешах кхетам хилар, уж предложене чура нийса хъалахар, малаг1а маъже хул хар.		
46		1	Ц1ердешай таърахъашца хувцадалар. Ц1ердешай классаш.	Ц1ердешаш таърахъашца хувца, чаккхенаш нийса язъе хар.Ц1ердешай классех кхетам хилар, уж къоастае хар, гойтамаш нийса кхувлар.		
47-48		2	Ц1ердешай дожарашца хувцадалар.	Ц1ердешай дожарех кхетам хилар. Легар фуд хар. Ц1ердешаш нийса, хаттарашка хъежжа легаде а д1аязде а хар. Предложене чу ц1ердешай дожар нийса къоастадар.		

49-50		2	Цѣра дожар.	Цѣра дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
50-51		2	Доала дожар.	Доала дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
52-53		2	Лура дожар.	Лура дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
54		1	Изложени.	Ѡомаѣ бокѣонаш дага а лувцаш дѣаоала текст нийса дѣаязьѣ, тѣадулларащ нийса кѣоачашде хар.		
55		1	Гѣалатащѣара болх. Дѣра дожар.	Гѣалатащ тахка, гѣалатащ даѣ дешаш нийса язде хѣтаяѣ бокѣонаш хар. Дѣра дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
56-57		2	Кѣчала дожар.	Кѣчала дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
58-59		2	Хотгалура дожар.	Хотгалура дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
60-61		2	Мѣттига дожар.	Мѣттига дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
62-63		2	Дустара дожар.	Дустара дожаре латгача дешай хаттараш а белгалонаш а хар. Чаккхе нийса дѣаязьяр, белгалъяккхар. Предложене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар.		
64-65		2	Цѣрдешай дукхален таѣрахѣ.	Цѣрдешаш таѣрахьящѣа хувѣа, чаккхѣнаш нийса язьѣ хар. Цѣрдешай морфологически тохкам бе хар.		
66		1	Диктант.	Ѡомаѣ бокѣонаш дага а лувцаш дѣаоала текст нийса дѣаязьѣ, тѣадулларащ нийса кѣоачашде хар.		
67-68		2	Гѣалатащѣара болх. Дожарѣх Ѡомаѣѣр чѣоагѣдар.	Гѣалатащ тахка, гѣалатащ даѣ дешаш нийса язде хѣтаяѣ бокѣонаш хар. Предло-жене чу цѣрдешай дожар нийса кѣоастадар. Цѣрдешай морфологически тохкам бе хар.		
69		1	Белгалдош. Белгалдош. Кердаккхар.	Блгалдѣшах кхѣтам хилар. Уж хаттарашѣа предложене юкѣѣра хѣалѣха хар, дувѣара кѣамаѣла юкѣѣкхувлар.		
70		2	Лоѣаѣѣи лоѣаѣѣѣи белгалдѣшаш.	Лоѣаѣѣи лоѣаѣѣѣи белгалдѣшай белгалонаш хар, уж кѣѣстадар, дувѣара кѣамаѣла юкѣѣкхувлар.		

71-72		2	Белгалдешай табрахъашцеи классашцеи хувцадалар.	Белгалдешай хувцадаларах кхетам хилар, масалаш доаладар.		
73		1	Контрольни диктант.	1омаяь бокьонаш дага а лувцаш текст нийса д1аязье, т1адулларах нийса кхоочашде хар.		
74-75		2	Г1алаташ т1ара болх. Белгалдешай дожарашца хувцадалар.	Предложене чу табрахь, класс нийса кьоастаяр. Белгалдеша морфологически тохкам бе хар.		
76-77		2	Табрахьдош. Г1алаташцара болх. Табрахьдош. Юкьара кхетам.	Г1алаташ тахка, г1алаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Табрахьдешах кхетам хилар. Уж хаттарашца предложене юкьера хьалеа хар, дувцара кьамаьла юкьекхувлар. Табрахьдешаш нийса д1аязде хар.		
78-79		2	Массалии арг1ани табрахьдешаш.	Массалии арг1ани табрахьдешах кхетам хилар. Уж тайпах декъа хар, предложене юкьера хьалаха а нийса д1аязде а хар.		
80-82		2	Ц1ерметтдош. Ц1ерметтдош. Юкьара кхетам.	Ц1ерметтдешах кхетам хилар. Уж хаттарашца предложене юкьера хьалеа хар, дувцара кьамаьла юкьекхувлар. Ц1ерметтдешаш нийса д1аязде хар.		
83-84		2	Ц1ерметтдешай легар.	Ц1ерметтдешай легаде хар. Хаттарашка хьежжа чаккхенаш хувца а нийса д1аязье а хар.		
85		1	Изложени.	1омаяь бокьонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязье, т1адулларах нийса кхоочашде хар.		
86-87		2	Хандош. Г1алаташцара болх. Хандош. Юкьара кхетам.	Г1алаташ тахка, г1алаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар. Предло-жене чу ц1ерметтдеша табрахь, дожар нийса кьоастадаь. Хандешах кхетам хилар. Из предложене чура нийса хаттар а оттадеш хьалаха хар. Кьамаьла юкье кхувлар.		
88-89		2	Хандеша белгалза форма.	Хандеша белгалза формах кхетам хилар. Из предложене чура нийса хаттар а оттадеш хьалаха хар. Кьамаьла юкье кхувлар.		
90		1	Хандеша ханаш.	Хандеша ханаш йовзаш хилар, уж хаттарашца кьоастаяр. Предложене чура хандеша ха белгалъяккхар.		
91-92		2	Хандеша йола ха.	Хандеша йолча хана кхетам хилар. Цун хаттар а белгало а хар.		

93-94		2	Хандеша яха ха.	Хандеша яхача ханах кхетам хилар. Цун хаттараш а белгалонаш а хар. Предложене чура хандешай ха кьоастае хар.		
95-98		3	Хандеша хургйола ха.	Хандеша хургйолча хана кхетам хилар. Цун хаттараш а белгалонаш а хар. Предложене чура хандешай ха кьоастае хар.		
99		1	Диктант.	1омаяь бокьонаш дага а лувцаш д1аоала текст нийса д1аязье, т1адуллараш нийса кхоачашде хар. Предложене чу ц1ердешайи белгалдешайи таьрахь, дожар нийса кьоастадар, хандеша ха кьоастаяр.		
100		1	Г1алаташцара болх. Дацардешаш ца, ма хандешашца нийса яздар.	. Г1алаташ тахка, г1алаташ даь дешаш нийса язде хетаяь бокьонаш хар Куцдешах кхетам хилар. Дацардешах кхетам хилар. Из предложене чу юкьекхувлар, хандеша ма1ан мишта хувцалу хар. Предложене чу ц1ердешайи белгалдешайи таьрахь, дожар нийса кьоастадар, хандеша ха кьоастаяр. Дацардешах кхетам хилар. Из предложене чу юкьекхувлар, хандеша ма1ан мишта хувцалу хар.		
101-102		2	Куцдош. Куцдош. Юкьара кхетам.	Предложенена юкьекхувлар, цо бу болх хар, из хьалаха хар. Предложени синтаксически а морфологически а тохкам бе хар.		